

KULAHINA-STADNICHENKO Hanna

THE CONCEPTS OF HAPPINESS AND HOLINESS IN THE CHRISTIAN TRADITION: RELIGIOUS DISCOURSE

In Proceedings of The Third International Scientific Conference “Happiness and Contemporary Society”, March, 20, 2022. Lviv: SPOLOM, 2022. P. 121-125. <https://doi.org/10.31108/7.2022.23>

ISBN 978-966-919-826-6

КУЛАГІНА-СТАДНІЧЕНКО Ганна

ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ ТА СВЯТОСТІ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ДИСКУРС

// Збірник матеріалів третьої міжнародної наукової конференції «Щастя та сучасне суспільство», 20 березня 2022 р. – Львів : СПОЛОМ, 2022. – С. 121-125. <https://doi.org/10.31108/7.2022.23>

ISBN 978-966-919-826-6

Hanna KULAHINA-STADNICHENKO

*PhD in Philosophy, Senior Research Fellow,
Department of Religious Studies of the G.S. Skovoroda Institute of Philosophy
of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

THE CONCEPTS OF HAPPINESS AND HOLINESS IN THE CHRISTIAN TRADITION: RELIGIOUS DISCOURSE

Abstract. The article notes that with the beginning of Russia's military aggression and its insidious attack on Ukraine on February 24, 2022, we have new accents in our approaches to understanding the phenomenon of happiness. Ukrainian churches and religious organizations have given a proper assessment of the war waged by Russia against Ukraine. At the same time, solving the problem of happiness is not relevant and, in general, characteristic of the Christian tradition, in which the category of holiness is analogous to the perception of the happy way of life of the individual. In this article, the author compares the concepts of happiness and holiness through the phenomena of holiday, sin. The author considers new theological approaches to understanding "social" and "collective" sin.

Understanding holiness as the ability to overcome suffering, to affect, allows us to distinguish two types, ascetic and corporeal. Holiness as a life-affirming principle (ability to live) is reflected in the phenomenon of the folk type of holiness, the origin of which is attributed to the seventeenth - nineteenth centuries, associated with the active process of desacralization of all spheres of life.

Modern theologians speak of the need for a positive, optimistic perception of the surrounding reality in order to fulfill the individual mission of Orthodox believers, linking the implementation of this mission with the acquisition of a special state of holiness. There is a "theology of earthly realities" that overcomes the gap between the sacred and the secular, postulates the need for a conscious faith that loves the world and makes people happy.

Key words: holiness, holiday, folly, sin, happiness

Ганна КУЛАГІНА-СТАДНІЧЕНКО

*кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди
Національної Академії наук України (Київ, Україна)*

ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ ТА СВЯТОСТІ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ДИСКУРС

Ситуація військової агресії Росії та її підступного нападу на Україну 24 лютого 2022 року, розставляє нові акценти у підходах щодо розуміння феномену щастя. Зазначимо, що українські Церкви та релігійні організації дали відповідну оцінку, засудили війну, яку розпочала Росія проти України. Водночас, розв'язання проблеми щастя не є актуальним та, загалом, характерним для християнської

традиції, в якій аналогом до сприйняття щасливого способу буття індивіда виступає категорія святості.

Суголосно екзистенціалам свободи та любові, святість визначає джерело людського розуміння буття, онтологічну структуру людини, смислові обрії індивідуальної онтології. При зміні релігійної парадигми, святість якісно іншим чином пояснює особистісну сутність, задає «новий тип тілесності» у категоріях присутності у світі, інтенційності (спрямованості назовні), володіння собою, подолання амбівалентності власного існування.

В українській традиції святість вважається альтернативою повсякденності, оскільки створює індивідуальний сакралізований простір, постає суголосним терміну «свято», має позитивний емоційний фон, єднає з надприродним, ідеальним, внутрішньо перетворює індивіда. Український святий позбавлений рис юродства, він доступний для розуміння навколишніх, «осяяний світлом» більш довершеного сприйняття та втілення прописних істин, що властиві й іншим, але, можливо, знівельовані їх побутовими пристрастями. Для православного віруючого свято (а, відтак, - і «святість») являє ідеал естетичного прагнення досконалості, що реалізується через відвідування Церкви, тиху молитву, узгодженість із власним внутрішнім світом, родинні та сімейні традиції. Тоді як релігійний подвиг юродства полягає у послідовному відкиданні мирських турбот – про дім, сім'ю, працю, правила громадської поведінки, взаємини з владою. Життя юродивого уявляється свідомим запереченням краси, культом потворного, в якому «естетичний момент поглинається етичним».

У православній традиції святість вважається необхідною властивістю Бога, що передається Ним тварному світу – людям та предметам, виокремлюючи їх, тим самим, із усієї решти звичайного побутування. Семітське коріння цього терміну (від «кодеш» - священний предмет, святість) підкреслює значення відокремленого від мирського, профанного, вказує на дотримання необхідної, благоговійної дистанції між світським та божественним. Християнський імператив образу буття означає уподібнення Христу чистотою життя, свободу від зла, вищий моральний стан людини. Богослови засвідчують, що створена «за образом і подобою Бога» людина насправді має досягти Богоуподібнення власним життям, стати «співпричасником за благодаттю», а, відтак, - святою. У цьому полягає її призначення, сенс буття, відповідна православна місійність.

Проблема святості виступає однією з головних релігійних тем. Так, Н.Зюдерблом надає їй пріоритетного значення, вважає важливішою, ніж поняття «Бог» [2]. Частіше за все святість протиставляється профанному, межі між якими не лише контрастні, а й рухливі, динамічні, перетинаються, постають певними взаємовідносинами, взаємопереходами. Подеколи святість вважають частиною профанного. Водночас існує точка зору щодо неможливості остаточного формулювання уявлення про святість, що відповідатиме доктринам різних релігійних систем, до того ж, буде в усьому враховувати біблійні тексти. Відтак, не слід шукати хоч би якогось визначення поняття «профанного»: не існує такої профанної області, яка може протиставлятися сакральній.

З іншого боку, протиставляється не сакральне профанному, а святе – не святому, гріховному. Гріх постає екзистенційним запереченням Бога, Євангелія, викривляє відносини грішника та світу, до того ж «не відмінняє тварності»:

«людина переходить з області спасіння до загибелі», «промагується повз себе», порушує відносини з ближніми, оточуючим світом.

У широкому розумінні, «гріх» виступає іудео-християнським поняттям, що не має еквівалентів в інших релігіях, за винятком ісламу. Це слово втрачає своє смислове наповнення у натуралістично-атеїстичному світогляді, оскільки його витлумачення засвідчує людську нездатність до повної самореалізації.

Сьогодні догматичне поняття гріха важко сприймається суспільством, окремими віруючими, церковною спільнотою. Особливо це стосується першородного гріха. За цих умов християнською апологетикою пропонується вирізняти «соціальний (структурний) гріх», який виходить за межі конкретних вчинків, впливає на суспільні структури, однак корелює з індивідуальною хибістю конкретної людини, призводить до нових гріховних подій. Осмислений таким чином першородний гріх не є незворотним, фатальним, не відповідає Божественним намірам щодо людини. Частіше за все, він ототожнюється з несправедливістю, обов'язком особи щодо її викорінення. При цьому розрізняють соціальний гріх та колективну провину, коли відповідальність несе все суспільство. Тут індивідуальна відповідальність залишається за лаштунками.

У сучасному богослов'ї існує думка щодо «виправдання вірою». Більш радикальні, консервативні погляди взагалі спростовують релігійно-моральні зусилля віруючого, наголошуючи на благодаті, яка «дарується Богом», уможливорюється лише внаслідок Божої допомоги. Оскільки поняття святості «постає найточнішим описом сутності Бога», то вважаємо невинновипадковим побутування думки щодо неможливості суміщення святого та світського у життєвих реаліях. Завданням віруючого тут постає збереження дарованої святості від гріха, свідченням про неї всім своїм життям згідно з Євангелієм, через постійну комунікацію, «реальні взаємовідносини» між Богом та суб'єктом, «тварною величиною, якій Він відкривається» [1].

Православний феномен святості має свою специфіку. Тут святими виступають мученики за віру, преподобні (аскети), або ж – святителі (єпископи). Історично склалось так, що в агіографії «праведні» миряни зустрічаються надто рідко, у свідомості пересічного віруючого їх приклади відсутні, побутує думка про розрізнення «просто християнина» та святого, оскільки стан останнього недосяжний під час земного життя. Історія християнства подеколи ототожнюється з історією мучеників, страждальців, які не жили багато та розкішно, були гнані, злидарювали, жорстоко вбиті. З точки зору герменевтики, це уможливорює розглядати святість у православній традиції як символічний тип, умотивований вмінням страждати (афектувати). На відміну від античності, коли у жертву приносилася «нижча» істота, тварина, для християнства важлива особиста жертва Бога, коли Він розпинає себе на хресті. В якості святого людина постає жертвою і спасінням водночас, символізує собою абсолютне смирення, знаходиться «на межі двох світів»: фізичного та трансцендентного, мислимого, уявного, ідеального.

Розуміння святості як здатності долати страждання, афектувати, дозволяє виокремити два її типи, аскетичний і тілесний: життя святого у православній традиції описано через символи, що об'єднують афекти і каналізують їх у містичний, або ж соціальний тип святості. На аскетичний (містичний) тип святості вказує, приміром, феномен ісихазму, оскільки дозволяє людині перетворювати

афекти у якісно інші стани, концентрувати, підпорядковувати почуття розуму, передбачає «втечу від світу», практику мовчання задля стримання пристрасної частини душі, надання їй «найкращого стану» – любові. Натомість, соціальний тип святості передбачає життя у світі, боротьбу з тілесними прагненнями, подолання афектів розпусти, скупості, честолюбства, пияцтва, обжерливості, а також - постійну комунікацію з іншими особами задля здійснення місійної функції православного виховання. Внаслідок своєї діалогічності, цей тип святості відображає ментальні характеристики певного етносу, реконструкція культурної традиції якого дозволяє вивчити відповідну символіку прочитання певних православних ідеалів.

З іншого боку, святість як життєстверджуючий принцип (вміння жити), знайшла відображення у феномені народного типу святості, виникнення якого відносять до XVII - XIX століть, що пов'язують з активним процесом десакралізації усіх сфер життя, нівелюванням ролі священика, від якого вже не вимагають морального вчителювання, виховних настанов, а, лишень, - хрестити, вінчати, ховати, служити молебні. Авторитет живої особистісної духовності і духовної сили відтоді покладається на старців.

В українській традиції феномен старчества мав оригінальне прочитання, відрізнявся від чернецтва, усамітненої містики ісихазму, набув виявів народного типу святості, означав духовний дар релігійно розмовляти з народом. Йдеться про мирянський рух «мандрівного старчества», де провідну роль відігравали козацькі старці-співці (кобзарі, бандуристи, лірники та псалмоспівці), що зародився в Україні у XVI – XVII ст. під впливом монастирського ісихастського та січового старчества. На думку дослідника Сергія Шумила, феномен мандрівних старців-співців сягає часів Київської Русі, де був відомим під назвою «каліки-перехожі», є спільним майже для всіх слов'ян, має грецько-візантійське православне коріння [3].

В Україні старці-кобзарі уособлювали екстравертний тип православного віруючого, що не замикається власною келією чернечого життя, прагне до активної перетворювальної життєвої позиції, сприймає святість як життєстверджуючий принцип, який, на противагу «вмінню страждати» при доланні людиною різних афективних станів, демонструє протилежне їй вміння - жити.

Сучасні богослови все частіше кажуть про необхідність позитивного, оптимістичного сприйняття навколишньої дійсності з метою виконання індивідуальної місії православним віруючим, пов'язують здійснення цієї місійності з набуттям особливого стану святості. Час потребує тих, хто живе зараз задля відтворення у повсякденному житті образу справжньої християнської святості, світського аскетизму, реалізації християнства у соціальній проекції. Богослови наголошують, що у Західній Європі така позиція надто впливала на розвиток особистості, однак зазначають факт існування подвижництва у східному християнстві протягом усієї його історії, артикулюють ідею «святості щоденного життя», коли православний віруючий сакралізує несакралізований простір своїми вчинками, відповідним світоставленням, поведінкою. Тут святість означає життя з вірою посеред щоденності, яка сама по собі є місцем зустрічі з Богом, не тікати від побутових справ, які раніше зневажливо називали справами «цього світу». Такий підхід до проявів індивідуальної релігійності православного віруючого отримав

назву «копернікiанського перевороту». Дійсно, традиційно має місце відокремлення релігійного аспекту життя від світського. Однак все частіше лунають думки щодо відсутності сфер світських за своєю сутністю, коли все життя стає відкритим на сакрум. З'являється «богослов'я земних реалій», що засвідчує сакралізацію світських справ, або ж – їх освячення, а відтак – долає розірваність між святим та світським, постулює тезу про необхідність свідомої віри, яка любить світ та робить людей щасливими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барицкий, Сергей, священник. Святость (правосл.) // Богословская антропология. Под науч. ред. прот. Андрея Лоргуса, Б. Штубенрауха. – М., 2013. – С. 445.
2. Ротенверер, Герхард. Священность / Святость (католич.) // Богословская антропология. Под науч. ред. прот. Андрея Лоргуса, Б. Штубенрауха. – М., 2013. – С. 452.
3. Шумило, Сергій. «Мирянське старчество» в духовній традиції українського кобзарства. – Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/history/23860-miryanske-starchestvo-v-duhovnij-tradiciyi-ukrayinskogo-kobzarstva.html>